

Jan David 1801-1866

LODE WILS

Tweehonderd jaar geleden, op 25 januari 1801, werd Jan David geboren. Over hem schreef Hendrik Elias dat hij, samen met Jan Frans Willems, “*de eenheid van de Nederlandse taal en cultuur gered*” heeft, na de scheiding tussen België en Holland in 1830.¹

Zoals sinds het uiteenvallen van Tsjechoslovakije de zelfstandigheid van de Slovaakse taal tegenover het Tsjechisch wordt benadrukt, en sinds de onafhankelijkheid van Kroatië ook de zelfstandigheid van de Kroatische taal tegenover het Servisch, zo konden na de Belgische Revolutie de al bestaande verschillen binnen het Nederlands worden gesystematiseerd tot afzonderlijke Vlaamse en Hollandse talen. Velen waren daar voorstander van, uitgaande van de toen algemeen gangbare stellingen, die Jan Frans Willems in 1824 had geformuleerd, dat elke natie onderscheiden zeden en gebruiken heeft, en dat de taal een krachtig middel is om een natie samen te snoeren en van andere te onderscheiden.

In 1833 gaf Jan David, de directeur van het stedelijk humaniora-college in Mechelen, een *Nederduytsche spraakkunst* uit. In de voorrede ervan pleitte hij voor een grondig moedertaalonderricht om pedagogische, sociale en nationale redenen, en nam hij stelling over de richting die de taal uit moest: “*Ieder aandachtige zal geredelijk zien dat de Hollandse taalkundigen mij hebben ter hand gestaan; en geen wonder. Zij alleen hebben hun taal, die alleszins de onze is, vlijtig beoefend, terwijl de Belgen, al te zeer op het naburige Frans verzot, verre ten achter zijn gebleven.*” Hun aanwinsten mogen wij Belgen niet laten verloren gaan.

Tegen die houding kwam scherp verzet in het tijdschrift van het officiële Antwerpsche Schoölonderwyzers Gezelschap. Maar in het voorbericht tot de tweede uitgave van zijn spraakkunst, in 1834, schreef David dat hij aanmoedigende beoordelingen had toegestuurd gekregen, waarvan sommige die hem aanspoorden

1. H.J. ELIAS, *Geschiedenis van de Vlaamse Gedachte. Tweede deel. Van de taal- en letterkundige hernieuwing naar een politieke beweging 1830-1859*, Antwerpen, 1963, pp. 38-39. De doctrinaire gelijkstelling van de cultuur met de taal laten we voor rekening van Elias.

om nog dichter bij het Hollands gebruik aan te leunen. “Doch alhoewel ik verre ben van de gronden dier verkiezing te miskennen, dunkt mij dat zulke veranderingen zijn welke niemand, op eigen gezag, aan een spraakkunst mag toebrengen. Dusdanige verbeteringen zouden de taak zijn van een letterkundig genootschap, door het staatsbestuur ingericht, ter beschaving en voltooiing onzer schone moedertaal.”

Nog in 1834 werd de priester David benoemd tot buitengewoon hoogleraar in de Nederduitse taal – “*il exercera les élèves à écrire*” – en letterkunde aan de Katholieke Universiteit. Die universiteit werd toen door de bisschoppen opgericht in Mechelen en zou een jaar later worden overgebracht naar Leuven. David had dan het nodige gezag om zelf de uitvoering van zijn plan aan te vatten. In november 1835 ging hij de minister van Binnenlandse Zaken en regeringsleider B.T. de Theux om medewerking verzoeken. De Theux toonde veel ijver voor het plan, beloofde alle wenselijke hulp vanwege de overheid, en noemde de filoloog en historicus Willems de meest geschikte persoon om mee van start te gaan.

David had in 1821 en de volgende jaren, als seminarist en jong priester, behoord tot de kring van ‘taalminnaars’ rond Willems in Antwerpen. Hij herstelde nu het contact met de zopas uit Eeklo naar Gent overgeplaatste ambtenaar, wat het begin werd van een levenslange samenwerking en vriendschap. Ze stichtten de Maetschappy ter bevordering der Nederduytsche Tael en Letterkunde, onder bescherming van de regering; zij werden er de twee ‘bestuurders’ van. De regering gaf geld voor een taal- en geschiedkundig tijdschrift, het *Belgisch Museum* van Willems, en schreef op verzoek van de maatschappij bij Koninklijk Besluit een wedstrijd uit voor “*een beoordeelende verhandeling over de geschilpunten ten aanzien der spelling en woordverbuiging der Nederduitse taal, met aanwijzing van de mid-delen best geschikt om tot eenparigheid te leiden*” in heel het taalgebied in België.

Willems wees aan de kandidaat-deelnemers de weg, door er nadrukkelijk op te wijzen dat een afzonderlijke Vlaamse taal ondenkbaar was omdat die op korte tijd zou bezwijken voor het Frans, “*de gezworen aartsvijandin van onze Duitse nationaliteit*”. Bij ministerieel besluit van 15 juli 1837 werd de wedstrijdjury benoemd, waarin Willems en David door vijf gelijkgezinden geflankeerd werden. Daarop reageerde de West-Vlaamse schooldirecteur en auteur van een bekende spraakkunst, Pieter Behaegel, met een *Verhandeling over de Vlaemsche spelkunst*. Van de voorschriften die voor de prijsvraag gesteld waren, verwierp hij de Nederduitse taal voor de Vlaamse; “*het schrijfgebruik van de natie*” was immers wetgevend voor de spraakkunstenars. De samenstelling van de commissie noemde hij het resultaat van de bedrieglijke bemoeiingen van Willems, met geen ander doel dan het Vlaams en het Hollands te doen versmelten en aldus onze nationaliteit, ten aanzien van de taal, uit België te doen verdwijnen.

Daartegenover verdedigde Willems onbevangen de taal van de Nederduitse natie. De staatkundige scheiding van België en Nederland heeft aan hun inwoners wel een verschillende politieke nationaliteit gegeven, maar heeft hun taakundige nationaliteit niet gewijzigd. En met een voorbeeld dat hij dikwijls zou aanhalen: hebben de Duitsers, al zijn ze over meer dan twintig staten verdeeld, niet één taal? De jury bepaalde bij eenparigheid, op haar eerste vergadering, dat de term 'Nederduitse taal' van het Koninklijk Besluit ook het Hollands omvatte. Ze legde een aantal regels vast in de lijn van wat Willems al in 1824 had voorgesteld: een toenadering tot het stelsel van Matthijs Siegenbeek, dat in het Noorden het meest gebruikelijk was; maar geen overname daarvan zonder meer, want de eenheid zou door *wederzijdse* toegevingen moeten totstandkomen.

Dat juist in 1838-1839 het huidige Nederlands Limburg en het Groothertogdom Luxemburg, tegen de wil van hun bevolking, door België moesten worden afgestaan aan Willem I, schiep het klimaat waarin het verzet tegen de uitspraak van de commissie kon uitgroeien tot een 'spellingoorlog' die aansleepte tot in 1844. Onder meer bij de priesters en onderwijzers, dus juist bij de groep die grotendeels de voedingsbodem en het klankbord vormde van de beginnende Vlaamse beweging, was het verzet tegen *het vreemde, protestantse Hollands* groot. Het werd krachtig gesteund door de Brugse bisschop Frans R. Boussem.

Dat de 'Commissiespelling' het haalde was te danken aan de steun van de meeste letterkundigen en van de regering, maar ook aan die van de meeste geestelijken en leerkrachten, waar David voor zorgde. Al op voorhand had hij bekomen dat de priester-leraars van het toonaangevende kleinseminarie van Mechelen, onmiddellijk en collectief, de 'Commissiespelling' zouden bijtreden. Toen het verzet toch sterker bleek dan verwacht, gaf hij van 1840 tot 1845 een maandblad uit, *De Middelaer*, dat vanaf de vierde jaargang herdoopt werd tot *De School- en Letterbode of Bydragen ter bevordering van Onderwijs, Letterkunde en Geschiedenis*.

Davids argumentatie was niet dezelfde als die van de orangist Willems. België betekende voor hem méér dan een loyaal staatsburgerschap. Terwijl Willems bij voorkeur onze verhouding tot Nederland vergeleek met die tussen de verschillende Duitse staten – die deel uitmaakten van de Duitse Bond zoals in vroegere eeuwen van het Duitse Rijk – zag David die verhouding ongeveer zoals die van Zwitserland tot Duitsland, na eeuwen politieke scheiding. Dus wel een los cultureel verband zonder taal- en letterkundige gelijkschakeling, en niet alleen afzonderlijke politieke, maar ook afzonderlijke volkse nationaliteit. Nederland betekende voor Vlaanderen een ruggensteun, maar maakte geen deel meer uit van het eigen volk. Dat was niet alleen de opvatting van de 'taalminnaars' in het algemeen, het was ook de enige die gehoor kon vinden bij de Antwerpse literatoren en flaminganten

als Hendrik Conscience, Jan De Laet en Theodoor Van Ryswyck, Belgische ultrapatriotten die een nieuwe oorlog zouden verkozen hebben boven de afstand van Limburg en Luxemburg. David argumenteerde dus dat het in de Commissie-spelling ging om taalkundige verbeteringen die een versterking inhielden tegen de oprukkende Frans invloed. En dat de band met Nederland ook een steun betekende voor de katholieke broeders in dat land, waaronder de inwoners van de afgestane gewesten.

David is de toenadering tot Nederland blijven ondersteunen door zijn actieve deelname aan de Nederlandse Taal- en Letterkundige Congressen en aan het voorbereidend werk voor het opstellen van het grote *Woordenboek der Nederlandsche Taal*. Maar op het einde van zijn leven verzette hij zich tegen een overname zonder meer van de noordelijke schrijfwijze, die toen door de jongere letterkundigen werd bepleit.

Als het waar is dat Conscience zijn volk heeft leren lezen, dan is het nog méér waar dat David het heeft leren schrijven. Hij heeft het, meer dan wie ook, een verzorgde uniforme maar tegelijk levende schrijftaal bijgebracht. Dat deed hij door zijn lessen aan de universiteit; door zijn voorbeeld, onder meer in zijn schoolboeken die decennialang ruim verspreid waren in het middelbaar onderwijs; en door zijn strenge, ja onbarmhartige literaire kritieken.

Kanunnik David was het meest actieve lid van een groep vooraanstaande Vlaamsgezinde geestelijken uit het aartsbisdom Mechelen-Brussel-Antwerpen, zoals de superior van het kleinseminarie van Mechelen, Jan Baptist Van Hemel, en de rector van de Katholieke Universiteit, Petrus F.X. De Ram. Door de steun van de geestelijkheid te verzekeren aan de Vlaamse beweging, sloegen ze daar tegelijk een godsdienstige stempel op. Voor hen was die beweging een waarborg voor de bloei van het katholieke België.²

EM. PROF. LODE WILS
GRAAF DE GRUNNELAAN 14, B-3001 HEVERLEE

2. L. WILS, *Kanunnik Jan David en de Vlaamse Beweging van zijn tijd*, Leuven, 1957. Zie verder W. VANTIEGHEM, *De editoriale en literair-historische activiteit van Jan David (1801-1866): een descriptief-kritische en vergelijkende benadering*, KULeuven, departement Germaanse filologie, licentiaatsverhandeling, 1999.